

ABÚSÍRSKÉ PYRAMIDOVÉ POLE. ZPRÁVA O ARCHEOLOGICKÉ EXPEDICI 2005-2006*

Miroslav Bárta

Mastaba z doby 3. dynastie

Hlavním úkolem pro tuto sezónu bylo ověření několika teorií o vývoji nekrálovských hrobek v oblasti, která byla již dříve zkoumána několika nedestruktivními metodami (povrchovým průzkumem, geofyzikálními metodami a satelitním snímáním) na východním okraji nekropole v jižním Abúsíru. Archeologický výzkum se nejdříve zaměřil na oblast východně od Hetepiho mastaby. V průběhu sezóny 2002–2003 byla v místech nad mělkým wádím částečně prozkoumána mastaba ze sušených cihel, jež byla postavena v době 3. dynastie a kterou jsme z důvodu nedostatku jakékoliv epigrafické památky označili jako mastabu „MM“. Půdorys této severojižně orientované stavby měří 52 × 26 m (obr. 1). V jejím jihovýchodním rohu jsou dosud zřetelné pozůstatky plánu původní kaple, která byla přístupná od východu krátkou chodbou (obr. 2).

Přibližně ve středu mastaby se otevírá pravouhlý vstup do substrukтуры (tj. podzemní části), která se nachází 15 m pod současnou úrovní povrchu pouště. Vstupní prostor je 9,5 m dlouhý (v severojižním směru) a široký 1,45 m (na severu) a 2,7 m na jihu. Směrem k jihu vedou do podzemí celkem čtyři vysoké schody, které v hloubce 6,65 m pod současnou úrovní povrchu mastaby přecházejí v šachtu. Podzemí má velice neobvyklý půdorys v podobě písmene U, z něhož směrem na východ a západ vybíhá šest kratších chodeb, které původně sloužily jako skladiště. Vstup zatarasoval monolitický portkulis o rozměrech 3,9 x 1,4 × 0,3 m vytesaný z místního vápence. Chodba probíhající severojižním směrem měří 9,05 m (obr. 3), poté se lomí k západu

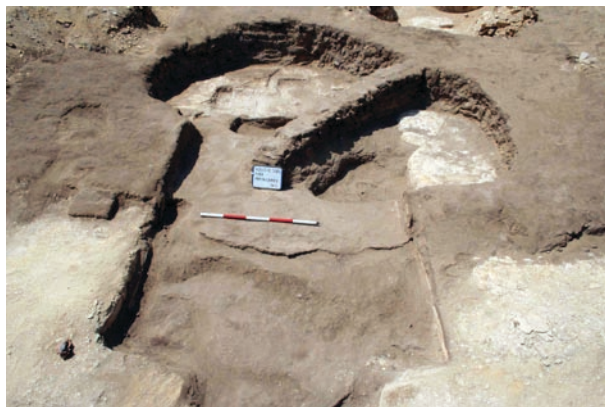

Obr. 1 Mastaba „MM“ z konce 3. dynastie, pohled od JV.

* Za pomoc s přípravou článku děkuji kolegyni Mgr. Janě Mynářové, Ph.D., a Mgr. Petře Vlčkové.

a po dalších dvou metrech pokračuje opět k severu (6,8 m). V západní části posledního úseku chodby byla v hloubce 2,60 m pod podlahou chodby umístěna pohřební komora (obr. 4). Protože byla hrobka vykradena již ve starověku, z její původní pohřební výbavy se dochoval pouze velký počet fragmentárních kamenných nádob. Analýza jednotlivých nádob bude pokračovat ještě v roce 2006.

Je velice zajímavé, že se tato hrobka stala v pozdním starověku ústředním bodem místních pohřebních zvyklostí. V její nadzemní části ze sušených cihel, asi 1–2 m pod

Obr. 2 Křížová kaple s dochovaným půdorysem, mastaba „MM“.

současným povrchem terénu, se nám podařilo objevit více než 40 sekundárních pohřbů zvířat. Ale i v tomto případě byly všechny pohřby (převažují pohřby hovězího dobytka) nalezeny vykradené a obsahovaly jen velmi malé množství předmětů.

V době 3. dynastie, tj. přibližně v 26. stol. př. Kr., bylo obvyklé, že pohřební výbava hrobek vysoce postavených velmožů se skládala zejména z kamenných nádob. Ty také tvořily naprostou většinu nálezů, které je možno přiřadit k původnímu inventáři hrobky. Menší část kamenných nádob byla objevena v substruktuře mastaby, hlavní část ovšem pocházela z podzemí, a to jak ze záspy hlavní šachty (téměř 11 %), tak z podzemních prostor (přibližně 82 %). Většina se nacházela v kompaktní hlinité vrstvě, přibližně 0–50 cm nad podlahou chodby. Distribuce kamenných nádob

Obr. 3 Vstup do podzemí hrobky „MM“.

v podzemních prostorách byla velice nerovnoměrná, což bylo způsobeno činností vykradačů hrobů. Právě vykradení těchto prostor nám znemožňuje určit, jaká byla původní výbava nádob v rámci celé hrobky. Dohromady se podařilo identifikovat 84 kamenných nádob, byť většina z nich je dochována pouze částečně.

Analýza různých typů kamene použitých pro výrobu kamenných nádob z mastaby MM dosud probíhá, ale již teď můžeme říci, že téměř 70 % kamenných nádob bylo vyrobeno z travertinu (tzv. egyptského alabastru), zatímco další byly z dioritu (23%), dolomitu, břidlice, gabra a červeného vápence.

Pokud se týká typologie kamenných nádob, pak převažují otevřené tvary – různé typy misek a talířů (77 nádob). Uzavřené tvary jsou zastoupeny pouze šesti

Obr. 4 Pohřební komora hrobky „MM“.

nádobami. Mezi nejkrásnější nálezy řadíme vysokou nádobu s maximální výdutí v horní třetině těla, se širokým límcovitým okrajem a nízkým podstavcovým prstencem, která byla vyrobena z gabra (obr. 5). Vedle těchto typů kamenných nádob se podařilo identifikovat také fragmenty jednoho obětního stolu.

Kamenné nádoby a půdorys hrobky nám umožňují datovat tuto památku do 3. dynastie. Můžeme také předpokládat, že majitel hrobky patřil mezi členy úřednické elity Memfidy, tehdejšího hlavního města sjednoceného Egypta. Tuto hypotézu podepírá také existence podobných hrobek z tzv. Archaického pohřebiště v Severní Sakkáře.

Vykopávky dvora před mastabou KK

V únoru a březnu roku 2006 jsme začali odstraňovat nánosy písku silně několik metrů ve dvoře před anonymní mastabou označovanou jako KK (rozměry dvora: 15 (severojižně) × 21,8 (východozápadně) m. Pouze ve spodních vrstvách se nám podařilo objevit zbytky zdiva, které pocházelo z vykradených hrobek, jež byly kolem tohoto dvora vystavěny. V horní vrstvě se nám podařilo objevit sedm velmi poškozených mumií. Pro další studium se podařilo zachránit pouze několik fragmentů dřevěných rakví. Kvůli velkým rozměrům dvora budou další práce pokračovat i v budoucnosti.

Od severu přiléhala ke dvoru poškozená chodbová kaple, která patřila hodnostáři jménem Neferinpu. Tuto kapli jsme původně považovali za severní vstup do prostoru dvora, ale tento náš předpoklad se posléze ukázal jako nesprávný. Kaple byla 10,46 m dlouhá a 0,9 m široká a její podlaha byla vytvořena z udusané hlíny. Výška kaple dosahovala maximálně dvou metrů. S výjimkou západní stěny, kde původně stály čtyři nepravé dveře, se nedochovaly žádné zbytky původní výzdoby. Pouze druhá nika – směrem od jihu – do jisté míry unikla pozornosti vykradačů hrobů a obsahovala dolní část Neferinpuových nepravých dveří *in situ*. Poblíž – v zásypu kaple – jsme našli horní překlad pocházející rovněž z této památky.

Obr. 5 Jedna z kamenných nádob z podzemí mastaby „MM“.

Nepravé dveře (nál. č. 1/00/2006) měří $1,16 \times 1,16$ m a jsou 0,19 m silné. Je na nich vyobrazen stojící majitel hrobky, oblečený ve slavnostním oděvu, a v doprovodu svého nejstaršího syna Kahesufa. Z jeho dochovaných titulů se dozvídáme, že Neferinpu sloužil jako zádušní kněz v pyramidových komplexech panovníků Neferirkarea a Niuserra, byl správcem královských věcí a strážcem tajemství.

Překlad (nál. číslo 2/00/2006) měří $1,13 \times 0,37 \times 0,20$ m a dochovaly se tři řádky typických obětních formulí. Na základě výše uvedených skutečností a faktu,

že na jižní vnější stěně mastaby bylo zapsáno stavební grafito obsahující jeho jméno a tituly, můžeme předpokládat, že hrobka vznikla za vlády panovníka Niuserrea nebo krátce po ní.

Již tyto nálezy potvrzují naši domněnku, že tato část lokality skrývá jedno z velmi významných pohřebišť úředníků faraonského Egypta doby Staré říše. Jak dosavadní výzkumy, tak i právě proběhlá archeologická sezóna naznačují, že se v budoucnu dočkáme dalších významných objevů.